

- 3) чтобы уберечь себя от депрессии;
- 4) чтобы взбодрится при усталости, утомлении;
- 5) чтобы развеять скуку;
- 6) чтобы выразить протест (семье, власти, обществу) и т. п. [4].

Таким образом, вырисовывается тот специфический признак, который отличает порядок поведения обслуживания: когда субъект с целью удовлетворения актуальной потребности обращается к внешней среде, то у него появляется определенная ситуация, которая вызывает в нем такую же определенную установку и посредством этой последней направляет все его последующее поведение. Учитывая, что во всех случаях такого поведения действует всегда импульс удовлетворения актуальной потребности, мы могли бы назвать его поведение *импульсивным* [1]. Тогда получилось бы, что для импульсивного поведения характерным является, во-первых, что его источником является актуальная нереализованная потребность и, во-вторых, что оно определяется установкой, созданной актуальной "неудовлетворяющей" ситуацией, что возможно и является основополагающей детерминантой аддиктивного поведения в местах лишения свободы.

В любом случае, следует понять, что сам по себе путь наименьшего сопротивления простейшим потребностям, рано или поздно приводит человека на край бездны [8]. Потому мы считаем, что химическая аддикция (наркомания), без соответствующего психокоррекционного воздействия, является необратимым процессом, и все негативные изменения личности, которые произошли в результате злоупотребления наркотиками, такие как, изменения и опустошения внутреннего мира, отношений с другими людьми, а так же способов существования, остаются с такими людьми навсегда. Что вновь подтверждает необходимость организации психопрофилактической работы с аддиктами, на базе

А. Дронов, психолог
Бучанська виправна колонія № 85, Буча

УСТАНОВОЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ АДДИКТИВНОГО СЕРЕД ЗАСУДЖЕНИХ

У статті розглядаються динаміки психологічних закономірностей наркозалежних в умовах перебування покарання. автором проведено визначення аддикції, як потреби або засобу виживання у важких життєвих умовах.

Ключові слова: детермінанти, аддиктивність, ув'язнені, наркозалежні, профілактична робота.

A. Dronov, psychologist
Bucha penal colony number 85, Bucha

ADJUSTING DETERMINANTS OF ADDICTIVENESS AMONG PRISONERS

The article deals with the dynamics of psychological patterns of drug users in the conditions of stay penalty. The author conducted addyktsiyi determine how needs or means of survival in difficult life circumstances.

Keywords: determinants addyktivnyist, prisoners, drug addiction, prevention efforts.

УДК 159923.32:316.614

М. Зелінський, д-р філос. наук, проф.
Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі, Київ
Я. Невідома, канд. психол. наук, асист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

"АСОЦІАЛЬНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ" ЯК ДЖЕРЕЛО СИСТЕМНОЇ МОРАЛЬНОЇ ДЕВІАЦІЇ СОЦІУМУ

В статті розглядаються проблеми буття людини на різних рівнях соціалізації. Акцентується увага на необхідності підвищення духовно-моральних засад розвитку суспільства, як запоруки успішності соціально-економічних перетворень в країні.

Ключові слова: соціалізація, морально-духовний розвиток, стан сучасного суспільства, соціальні зміни, девіації.

"Виховавши людину інтелектуально, але не виховавши її морально, означає виростити загрозу для суспільства".

Теодор Рузвельт

Актуальність. Соціалізація особистості є одним з головних процесів, в якому зливається в єдиному бутті індивідуальне і ціле – суспільство і людина, і водночас

концептуальних основ теорії установок, в умовах отбывания ими наказания в местах лишения свободы.

Список используемых источников

1. Узнадзе Д. Н. Психология установки / Д. Н. Узнадзе. – СПб. : Питер, 2001. – 416 с.
2. Ваисов С. Б. Наркотическая и алкогольная зависимость. Практическое руководство по реабилитации детей и подростков / С. Б. Ваисов. – СПб., 2008. – 272 с.
3. Гоголева А. В. Аддиктивное поведение и его профилактика / А. В. Гоголева. – М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: Издательство НПО "МОДЭК", 2003. – 240 с.
4. Воронович Б. Т. Без тайн о зависимостях и их лечении / Богдан Т. Воронович. – К.: Сфера, 2004. – 270 с.
5. Бочелюк В. Й. Юридична психологія. Навч. пос. / В. Й. Бочелюк. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 336 с.
6. Гумін О. М. Теоретичні основи боротьби з наркоїзмом серед засуджених до позбавлення волі / О. М. Гумін, П. В. Мельнік. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2000. – 418 с.
7. Курс советской криминологии. Предмет. Методология. Преступность и ее причины. Преступник. – М., 1985. – С. 197.
8. Психология зависимости: Хрестоматія / Сост. К. В. Сельченко. – Мн.: Харвест, 2004. – 592 с.

1. Uznadze D. N. Psychology of Attitude / D. N. Uznadze. – St. Petersburg: Piter, 2001. – 416 p.
2. Vaisov S. B. Drug and Alcohol Dependence. Practical guidance on the rehabilitation of children and adolescents / S. B. Vaisov. – St. Petersburg, 2008. – 272 p.
3. Gogoleva A. V. Addictive behavior and its prevention / A. V. Gogoleva. – Moscow: Moscow psycho-social institut; Voronezh: Publishing NGO "MODEK", 2003. – 240 p.
4. Voronovich B. T. No secrets about dependencies and their treatment / Bogdan T. Voronovich. – K.: Sphere, 2004. – 270 p.
5. Bochelyuk V. J. Legal psychology. Teach. manual / V. Y. Bochelyuk. – Kyiv: Center of educational literature, 2010. – 336 p.
6. Gumin O. M. Theoretical framework to combat addiction among those sentenced to imprisonment / O. M. Gumin, P. V. Melnik. – Irpen: DPS Academy of Ukraine, 2000. – 418 p.
7. Course of Soviet criminology. Thing. Methodology. Crime and its causes. Culprit. – M., 1985. – P. 197.
8. Depending Psychology: Readings / Comp. K. V. Seichenok. – Minsk: Harvest, 2004. – 592 p.

Надійшла до редколегії 26.02.14

народжується те унікальне і неповторне, що рухає вперед світову історію, дозволяє людству переходити на новий, якісний щабель розвитку. Процес соціалізації –

це основне питання відтворення людської сутності, духовно здорового суспільства і конкретної повноцінної особистості. Соціалізація є магістральним шляхом формування особистості, основою її подальшого розвитку та вдосконалення. Цей процес зумовлений, з одного боку, уподобаннями індивіда, його особливостями, діяльними включеннями в різні сфери суспільного життя. З іншого боку, саме соціальний устрій покликаний дати можливість людині знайти своє місце в суспільстві, створити умови для усвідомлення і реалізації свого внутрішнього потенціалу і внутрішніх інтенцій. Тому в усі часи і в будь-якому суспільстві особливого значення набуває конкретно-історичний аналіз соціалізації, її змісту та особливостей [4].

Високий рівень динамізму соціальних змін в Україні роблять предмет даного теоретичного психолого-філософського аналізу проблем сучасної соціалізації особистості надзвичайно актуальним. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне окреслити деякі проблеми соціалізації, які призводять до т. зв. "асоціальної соціалізації", та все ж мають місце в пострадянському суспільстві, яке перестроювалося у сучасне українське суспільство.

Сам термін "соціалізація" став активно використовуватися для позначення процесу становлення та розвитку особистості з кінця XIX ст. (Ф. Гіддінгс, Е. Дюркгайм, Г. Тард та ін.). В цей час теорії соціалізації будувалися на підходах до розгляду ролі об'єктивного і суб'єктивного чинників соціалізації, з позицій визначення пріоритету індивідуального чи суспільного в становленні особистості [5].

Сучасний процес соціалізації особистості проходить під впливом ряду факторів, взаємообумовлених між собою, які породжують проблеми на її різних рівнях, та можуть бути позначені як макро-, мезо- та мікрорівень. До факторів макрорівня можна віднести процеси, що відбуваються у світі, в глобальному масштабі. Вони ознаменовані різким переходом до нової техноінформаційної формації, що породжує конкуренцію соціальних ідеалів та ідентичностей колишнього часу з ще не цілком сформованими ідентичностями нового часу, що негативно позначається на процесі соціалізації в цілому. Глобалізація, інтеграція, інформатизація – саме ці поняття лягають в основу соціального буття. У результаті багато людей перебувають у стані екзистенціального вакууму, вони ціннісно-дезорієнтовані і відчують себе розгубленими в сучасному інформаційному просторі. Відбувається розхитування основ стабільності людського буття, а соціальну сферу характеризують стани невизначеності, масової розгубленості, невпевненості, підвищеної тривожності.

Дані обставини обумовлюють проблеми на мезорівні, який пов'язаний зі специфікою функціонування сучасних інститутів соціалізації. Основу процесу соціалізації становить діалектична єдність активного і пасивного, суб'єктивного та об'єктивного її аспектів. На кожній наступній стадії соціалізації це співвідношення виглядає інакше, ніж на попередній, але частка активного початку, суб'єктивного аспекту людини повинна постійно збільшуватися. В ідеалі успішно соціалізована особистість є людиною, яка чітко встановила зв'язок своїх потреб (що мені потрібно від суспільства?) і своїх здібностей (що я можу робити сам і віддавати суспільству?), і має можливість дистанціюватися від соціального середовища, оскільки вона стає самодостатньою. Зріла, успішно соціалізована особистість прагне жити власним життям, не лише віддаючи себе суспільству, а й реалізуючи себе в різних формах життя індивідуальним, саме їй властивим чином, що відповідає її здібностям і особливостям. У цьому аспекті об'єктивні обставини сучасної реальності, як ніколи за всю історію існування людства, сприяють цьому. Су-

часне суспільство підносить особистість людини на вершину соціального п'єдесталу.

Новому поколінню доручена роль творця нових соціальних, духовних, моральних цінностей. Саме сьогоднішня молодь "змістовно наповнює" нову епоху особливим світоглядом, творить нові архетипи свідомості майбутніх поколінь, розробляє оригінальні траєкторії соціальної адаптації в динамічному середовищі, які з часом утверджуються в суспільстві і стають провідними орієнтирами життєдіяльності людей. В цих умовах створено благодатний ґрунт для розвитку та утвердження власної індивідуальності та неповторності. Але, що ж відбувається насправді? Людина прагне до об'єднання, включення себе у суспільство, але у суспільство не в традиційному розумінні, а скоріше до співтовариств, що мають інформаційну природу, т. зв. "соціальні мережі" та інші віртуальні простори. Це дозволяє стверджувати, що відбувається заміна традиційних інститутів соціалізації віртуальними інформаційними співтовариствами, що супроводжується втратою традиційних моральних орієнтирів, відкиданням духовного досвіду попередніх поколінь тощо [3; 8].

Логічним наслідком описаної вище тенденції є глибокі зміни на мікрорівні соціалізації, що представляє становлення і розвиток конкретної особистості в трьох основних її сферах: діяльності, спілкуванні і самосвідомості. Проблема збільшення частки віртуального спілкування порівняно із спілкуванням реальним призводить до того, що соціалізація втрачає ще одну з своїх функцій – забезпечення становлення людини як суб'єкта суспільної діяльності, праці та спілкування, оскільки саме в процесі реального спілкування відбувається обмін інформацією, досвідом, здібностями, навичками та результатами діяльності, що є умовою і фактором не лише соціалізації та соціальної адаптації, а й формування, розвитку суспільства і особистості. Натомість, ідеалом особистісних орієнтирів і зразків поведінки часто стають сюрреалістичні персонажі та віртуальні герої, які прагне наслідувати молодь. Цьому сприяє і відсутність в процесі віртуального спілкування перцептивного та інтерактивного аспектів, що ускладнює засвоєння соціальних ролей і функцій та значно збіднює передачу досвіду, знань, навичок, які є опорою соціального буття людей. Всі ці обставини неминуче призводять до порушень на рівні самосвідомості кожного конкретного індивіда, становленні образу конкретного "Я" [2; 3].

На рівні самовідчуття у віртуальному співтоваристві людина має можливість зайняти свою нішу, знайти себе та ілюзорно задовольнити більшу частину своїх потреб. Це сприяє тому, що в реальному соціальному середовищі порушується процес включення індивіда в якості дієздатного суб'єкта в систему суспільних стосунків. Підтвердженням цьому факту слугують статистичні дані про ріст безробіття, алкоголізму, наркоманії, суїцидів та інших негативних явищ, які говорять про крайні форми дезадаптації і десоціалізації особистості.

Одним із питань, в якому вітчизняні науковці проявляють однаковість є питання морального стану сучасного українського суспільства, що виражається у констатації представниками найрізноманітніших наук *моральної деградації* суспільства. Такий стан речей став відображенням змін, що відбулися в суспільній свідомості і державній політиці. Країни, що входили до складу СРСР, втратили офіційну ідеологію, а суспільство – духовні та моральні ідеали. Зведеними до мінімуму виявилися духовно-моральні навчальні та виховні функції діючої системи освіти. Наслідком цього стало те, що сукупність ціннісних установок, властивих масовій свідомості багато в чому виявилась деструктивною з

точки зору розвитку особистості, сім'ї та держави. Звичайно, спостерігаються і окремі позитивні тенденції, але в цілому моральний стан сучасного суспільства засмучує, і непроста його моральна деградація фіксується представниками найрізноманітніших наук.

Соціологи стверджують, що в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. пострадянське суспільство, спочатку втягнуте державою в "перебудову", а потім в "радикальні реформи", постійно відчувало моральні девіації і дефіцит не стільки соціальних, економічних і політичних, скільки моральних орієнтирів, цінностей та зразків поведінки. За даними соціологів, падіння моралі сприймається нашими співвітчизниками як одна з головних проблем сучасного суспільства, і розглядається респондентами в числі однієї з найгірших його тенденцій. Економісти вважають, що серед складових тієї непомірної соціальної ціни, яку довелось заплатити за радикальні економічні реформи в країні, – зневаження морально-психологічним світом людини, інтенсивне викоринення морально-етичної складової із соціального буття, порушення суспільної моралі, норм соціальної справедливості, уявлень про громадянську честь і відповідальність. Мистецтвознавці зазначають формування "тотально аморальної системи". Філософи вважають, що сьогодні ми не маємо колективних уявлень про відмінності добра та зла, про те, що таке співчуття, справедливість, жалість, милість, доброта, гарні манери, правильне мовлення, самоповага, повага до іншого, втратило сенс традиційне поняття правди. А психологи, спираючись на результати своїх досліджень, констатують, що країна на довгі роки виявилась природною лабораторією, де моральність і правова свідомість громадян проходили сурові випробування [9].

Обґрунтованість наведених оцінок морального стану українського суспільства підтверджується побутовими прикладами, і дуже сумною статистикою про кількість вбивств, жертв від нещасних випадків та сімейного насилля, кількість розлучень, абортів та дітей, які залишилися без опіки батьків, корупції та інших економічних злочинів. Вражає й те, що подібні факти не отримують належної уваги, – в суспільстві і масовій свідомості вони сприймаються з меншою гостротою, аніж, наприклад, позитивні новини про відкриття нових стадіонів, ремонт доріг тощо, що вже є показником морального стану суспільства. Звичайно, соціальні девіації та криза моралі спостерігаються, і в тих країнах, які прийнято вважати більш цивілізованими. До того ж, і в нас збереглося немало високomorальних людей, на яких і слід опиратись у спробах відродження моралі.

Вкрай тривожну картину показують і дослідження сучасної української молоді, особливо "дітей 90-х", що ввібрали атмосферу тих часів і характеризуються такими якостями, як індивідуалізм, завищені домагання в сфері споживання, небажання думати про майбутнє, нетерпимість до "моральних повчань", неповага до старших, нахабність, розв'язність, агресивність. Молодіжна культура формує власні моральні норми і агресивно відкидає норми старшого покоління. Цій культурі, зокрема, властиве невизнання статусних ієрархій і авторитетів, що також було дуже типово для початку 1990-х, коли попередня статусна ієрархія зруйнувалась, нова ще не встигла скластися, а ЗМІ та лібералі-реформатори формували ставлення до моральних принципів як до "перешкоди" радянської епохи, як до упереджень, які перешкоджають свободі, діловій активності та ін. (зокрема, у масову свідомість вкладалися такі ідеологеми, як: "можна все, що не заборонено", "моральність перешкоджає економічному розвитку", "першопочатковий капітал неминуче аморальний", "го-

ловне – гроші, і неважливо, яким чином вони зароблені", "людина варта стільки, скільки вона заробляє" та ін.). Таким чином, псевдоліберальна ідеологія початку 1990-х чітко закарбувалася в психології значної частки сучасної пострадянської молоді.

В сучасному суспільстві одним з головних інститутів первинної соціалізації є школа, хоча і дитячі садочки, і ті батьки, які не слідкують за негативними проявами своєї поведінки під час прогулянок зі своїми маленькими дітьми, вносять відчутний вклад у формування мовлення і манери поведінки підростаючого покоління. Сьогодні педагоги системи середньої освіти констатують низький рівень довільності у поведінці сучасних дітей, їхньої здатності до саморегуляції або можливостей керуватися зовнішніми вимогами, зростання імпульсивності та непослідовності. Хоча, варто визнати і наявність слухняних та високообдарованих учнів, які виграють міжнародні олімпіади з різних високоінтелектуальних предметів. Однак, в олімпіадах беруть участь так звані "ботаніки", які серед своїх однолітків виглядають "білими воронами", піддаючись з їх сторони або відвертим знущанням, або, засудженню за "неправильний образ життя", невміння отримувати від нього задоволення. І навряд чи варто покладати основну провину за негативні прояви учнів, на них самих, оскільки вони, при всьому їх прагненні до самостійності, незалежності і створенню власної субкультури, вбирають те, що спостерігають у суспільстві і з ряду причин віддають перевагу найгіршому.

Іншою проблемою, що викликає тривогу суспільства є порушення підлітками соціальних норм і правил, небажання слухатися старших. Соціологічні дослідження показують, що молодь виражає неоднозначне ставлення до необхідності дотримання соціальних норм – хоча кількісно й переважають ті, хто зазначає, що норм дотримуватись треба, але розповсюджена й позиція, що дотримуватись законів і моральних норм варто, лише у випадку, якщо вчиняти морально буде вигідно, коли будуть вироблені закони, які відповідають потребам сучасної особистості. А доки вигідніше порушувати закони і моральні норми, прагнення наслідувати їх залишається абстрактним. Подібний дисонанс – абстрактне визнання одних норм і реальне слідування іншим, інколи прямо протилежним, – як і будь-який когнітивний дисонанс, хворобливо переживається людиною, породжує у неї почуття внутрішньої дисгармонії, яке знижує задоволеність життям. Все це говорить про те, що сучасні підлітки, молодь мають низьку здатність до адаптації, що ускладнює освоєння ними соціального простору адекватними способами. Як правило, невіршені труднощі одного віку ведуть за собою появу інших, що призводить до формування цілого симптомокомплексу, який закріплюється в особистісних характеристиках. Звідси і джерела такої соціальної проблеми, як переживання самотності серед молоді. Якщо ще декілька десятиліть тому ця проблема стосувалася переважно людей похилого віку, то сьогодні її віковий поріг різко знизився.

Широке розповсюдження набув і такий феномен, як *ейджизм*, що охоплює негативні стереотипи у відношенні старості і старіння, а також відповідні дискримінаційні практики. При цьому значна частина аморальних вчинків, які здійснюються молодими людьми, пов'язана з їхньою орієнтацією на групові норми, які вступають в протиріччя з суспільними. Демонстративне хамство, небажання поступитися місце людям старшого віку – це не випадковість, а принципова позиція.

Сказане можна звести до простої схеми: неготовність суспільства і типової для нього – "модальної" – особистості до свободи призвела до того, що однією з головних

проблем став *дефіцит контролю*, передусім контролю внутрішнього, що реалізується у вигляді інтеріоризації особистістю психологічно і соціально необхідних обмежень свободи. Дефіцит контролю характерний для всіх підсистем сучасного українського суспільства, в тому числі і школи. А цивілізовані, добре виховані і слухняні учні в умовах безконтрольності та ентропії, що охопили все суспільство, виглядають як соціальна аномалія, що, звичайно, не виключає приналежності певної частини підлітків саме до такого соціально бажаного типу.

Але історичний досвід показує, що опорною точкою соціальних змін, як правило, виступає розповсюдження нових ідеологій, які змушують основну частину суспільства сприймати те, що відбувається навколо не як норму, а як патологію. На початку 1990-х років у нашій країні такою ідеологією став псевдолібералізм, який послуговувався ідеологічним прикриттям приватизації і майнового розшарування, наслідком чого стало формування уявлень про мораль і моральність як про непотрібний анахронізм, перепону особистісному успіху і розвитку економіки. Зараз на лице всі основні ознаки визрівання нової ідеології і, відповідно, нових орієнтирів розвитку суспільства, точніше, подолання його деградації, в першу чергу моральної. В її основі – ідея про те, що у аморального суспільства немає майбутнього, та й розвиткові економіки аморальність не сприяє.

Провідні вітчизняні економісти констатують, що, чим вищим є рівень духовно-морального розвитку основної маси населення, тим успішніше розвивається економічна і політична система країни, а стан економіки прямо залежить від духовного, морального стану особистості. Це природно, оскільки незалежно від того, чи хочемо ми це визнати чи ні, але моральність дійсно лежить в основі всього, і пора усвідомити, що в Україні моральне виховання, духовне відродження – питання виживання нації і одна з необхідних передумов оздоровлення економіки.

Що стосується шкіл та вузів, що є вкрай важливими інститутами моральної соціалізації, доречно згадати дві прості істини. По-перше, відома від класиків вітчизняної педагогіки теза про те, що освіта повинна включати не лише навчання, але й виховання, формування *просоціальної особистості*. По-друге, будь-яка система виховання передбачає не лише схвалення, але й критику – розумні заборони і обмеження, а також дієві санкції за їх порушення.

В ситуації гострої духовно-моральної кризи країні необхідний комплексний, системний підхід і новітня форма організації духовно-морального виховання дітей і молоді. Глибокі соціально-економічні перетворення, які відбуваються в сучасному суспільстві, змушують розмірковувати про майбутнє України та її громадян, які прагнуть інтегруватися до європейської спільноти. Тому розв'язання проблеми морального становлення особистості підростаючих українців повинна спиратися на наступні тези:

- суспільство потребує підготовки широко освічених, високоморальних людей, які володіють не лише знаннями, але й достойними рисами, як особистості;
- в сучасному світі дитина живе і розвивається в оточенні великої кількості різноманітних джерел сильного впливу на неї як позитивного, так і негативного характеру, які щоденно діють на ще несформовані інтелект і почуття дитини, на ще лише зародки моральності;
- сама по собі освіта не гарантує високого рівня моральної вихованості, бо вихованість – це якість особистості, що визначає в повсякденній поведінці людини її ставлення до інших людей на основі поваги і доброзичливості до кожної людини;

- наявність моральних знань важлива тому, що вони інформують людину про норми поведінки, що утверджуються в сучасному суспільстві та дають уявлення про наслідки порушення норм або наслідки певного вчинку для оточуючих людей.

Висновки. Описані обставини представляють собою не що інше, як глибоку моральну проблему сучасної соціалізації і традиційного суспільства, яке втрачає істинне коріння свого духовного розвитку, які поступово стають атавізмом нашої свідомості в безкінечній гонитві за високим рівнем життя. В цих умовах порушується одна із основних функцій соціалізації – забезпечення передачі культури із покоління в покоління, що позначається на рівні загального морального розвитку і духовності сучасного покоління. Крім того, в сучасних обставинах порушується процес становлення людини як суб'єкта суспільних стосунків, активного суб'єкта діяльності, спілкування та самосвідомості. Саме тому на сьогоднішній день існує гостра необхідність вирішення проблеми формування соціальними інститутами ефективних соціалізаційних траєкторій особистості, а сам процес соціалізації індивіда перетворюється в спеціальне завдання сучасного соціуму.

Список використаних джерел

1. Берзонски М. Д. Моральное развитие / М. Д. Берзонски // Психологическая энциклопедия. 2-е изд. / под. ред. Р. Корсини, А. Ауэрбаха. – СПб.: Питер, 2006. – С. 416-417.
2. Боришевський М. Й. Духовність особистості у процесі соціалізації / М. Й. Боришевський // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія: [зб. наук. праць / за ред. С. Д. Максименка, М. В. Папучі]. – Київ-Ніжин, 2008. – Том 10. – Вип. 6. – С. 12-16.
3. Власова О. І. Педагогічна психологія: Навч. посібник / О. І. Власова – К.: Либідь, 2005. – 400 с.
4. Корнеева Е. Н. Взгляд на социализацию с точки зрения возрастной психологии / Е. Н. Корнеева // Ярославский педагогический вестник. – 1996. – № 2. – С. 17-23.
5. Кузнецова А. Я. Личность как результат процесса социализации / А. Я. Кузнецова // Биологическое и социальное в формировании целостной личности. – Рига, 1997. – 212 с.
6. Москаленко В. В. Социализация личности / В. В. Москаленко. – К.: Вища школа, 1986. – 167 с.
7. Помиткін Е. О. Взаємодія психологічних механізмів духовного розвитку в процесі становлення особистості / Е. О. Помиткін // Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в умовах соборної України: зб. матеріалів наук.-практ. конф.; Український коледж ім. В. О. Сухомлинського. – К.: ІПООД, 2008. – С. 17-19.
8. Помиткін Е. О. Психологія духовного розвитку особистості: монографія / Е. О. Помиткін. – К.: Наш час, 2007. – 280 с.
9. Юрєвич А. В. Нравственное состояние современного российского общества / А. В. Юрєвич // Социологические исследования. – 2009. – № 10. – С. 70-72.
1. Berzonski M. D. Moral development / M. D. Berzonski // Psychological encyclopedia. 2nd ed. / Ed. by R. Corsini, A. Auerbach. – St. Petersburg: Peter, 2006. – P. 416-417.
2. Boryshevskiy M. J. Spiritual of personality in the process of socialization / M. J. Boryshevskiy // Actual Problems of Psychology: Psychology of learning. Genetic Psychology. Medical psychology: [Coll. sciences. publications / Ed. by S. D. Maksymenko, M. V. Papucha]. – Kyiv-Nizhin, 2008. – Vol. 10 – Vol. 6. – P. 12-16.
3. Vlasova O. Educational Psychology: Teach. manual / O. Vlasova. – Kyiv: Lybed, 2005. – 400 p.
4. Korneev E. N. Look at socializing in terms of psychology / E. N. Korneev // Yaroslavl Pedagogical Gazette. – 1996. – № 2. – P. 17-23.
5. Kuznetsova A. Y. Personality as a result of a process of socialization / A. Y. Kuznetsova // Biological and social formation of the whole personality. – Riga, 1997. – 212 p.
6. Moskalenko V. Socialization of personality / V. Moskalenko. – K.: Visha Shkola, 1986. – 167 p.
7. Pomitkin E. O. Interaction of psychological mechanisms of spiritual development in the making of collegiality personality / E. O. Pomitkin // Psychological and pedagogical principles of personal development in terms of a united Ukraine: Coll. material scientific-practical. conf.; Ukrainian college name Sukhomlinskiy. – K.: IPOOD, 2008. – P. 17-19.
8. Pomytkin E. O. Psychology of spiritual development: monograph / E. O. Pomytkin. – K.: Nash Chas, 2007. – 280 p.
9. Yurevich A. V. Moral state of contemporary Russian society / A. V. Yurevich // Sociologicheskie issledodovaniya. – 2009. – № 10. – P. 70-72.

М. Зелинский, д-р филос. наук, проф.
Украинский государственный университет финансов и международной торговли, Киев
Я. Невидома, канд. психол. наук, ассист.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

"АСОЦИАЛЬНАЯ СОЦИАЛИЗАЦИЯ" КАК ИСТОЧНИК СИСТЕМОЙ МОРАЛЬНОЙ ДЕВИАЦИИ СОЦИУМА

В статье рассматриваются проблемы бытия человека на разных уровнях социализации. Акцентируется внимание на необходимости повышения духовно-моральных основ развития общества, как залога успеха социально-экономических преобразований в стране.

Ключевые слова: социализация, нравственно-духовное развитие, состояние современного общества, социальные изменения, девиации.

M. Zelinskiy, Dr. Sc., Prof.
Ukrainian State University of Finance and International Trade, Kyiv
Y. Nevidoma, Ph. D., assist.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

"ANTISOCIAL SOCIALIZATION" AS A SOURCE OF SOCIETY'S SYSTEMATIC MORAL DEVIATION

The article considers with the problems of human existence at different levels of socialization. The authors emphasize the need to improve the spiritual and moral foundations of society development, as a guarantee of successful social and economic transformations in the country.

Keywords: socialization, moral and spiritual development, condition of modern society, social change, deviation.

УДК 378:316.614

И. Коротаева, И. Погожина, Е. Фролова
Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова, Москва, РФ

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ У СТУДЕНТОВ ОБОБЩЕННЫХ УМЕНИЙ ДЕЛОВОГО ОБЩЕНИЯ

В статье рассматриваются проблемы бытия человека на разных уровнях социализации. Акцентируется внимание на необходимости повышения духовно-моральных основ развития общества, как залога успеха социально-экономических преобразований в стране.

Ключевые слова: социализация, нравственно-духовное развитие, состояние современного общества, социальные изменения, девиации.

Умение выстраивать эффективное деловое общение является необходимым условием успешности в современном мире. Обмен деловой информацией, достижение определенного результата в совместной работе, решение конкретной задачи или реализация определенной поставленной цели осуществляется в различных видах делового общения, к которым относятся беседы, совещания, переговоры, конференции, деловые встречи, обеспечивающие эффективность как внутренних, так и внешних взаимодействий и др. (Мастернбрук В., 1993; Василик М. А., 2003). Некоторые виды делового общения присутствуют как в производственной, так и в учебной сферах. Таким образом, для современного студента умения эффективно выстраивать деловое общение являются важным фактором как успешного учебного процесса, так и будущей профессиональной деятельности.

Данные умения способствуют установлению и развитию отношений сотрудничества и партнерства между коллегами, руководителями и подчиненными, партнерами, соперниками и конкурентами. Именно потому, что в настоящее время эта проблема становится все более актуальной, возросло количество компаний и консалтинговых фирм, занимающихся разработкой тренингов, направленных на развитие коммуникативных навыков в различных ситуациях, например, в публичном выступлении, в процессе ведения переговоров и т.д.

Одним из основных методов активного обучения, направленного на развитие коммуникативной компетентности, является групповой социально-психологический тренинг (Андреева Г. М., 2001; Жуков Ю. М., 2004; Мокшанцев Р. И., 2002; Петровская Л. А., 1982 и др.). Технология групповой тренинговой работы – тот метод активного обучения, который позволяет приблизить формируемые коммуникативные умения к реальной ситуации делового общения и учесть индивидуально-психологические особенности учащихся. Основное внимание в таких тренингах уде-

ляется, как правило, перцептивной и интерактивной сторонам коммуникативного процесса. В то время как его коммуникативная сторона – обмен содержательной информацией – либо рассматривается в сжатой ознакомительной форме (ознакомление со структурой аргументации), либо не рассматривается вовсе.

Принято считать, что умения, связанные с формулировкой тезиса, приведением аргументов и доказательством тезиса, уже должны быть сформированы у участников тренинга и не нуждаются в отдельной тщательной отработке. В то же время в педагогической практике мы часто сталкиваемся с ситуациями, демонстрирующими низкий уровень владения логическими операциями студентами, который не соответствует возрастным нормам развития формально-логического интеллекта (Балдина Н. В., 1987; Коротаева И. В., 2000, 2012).

Данная проблема имеет место и в результатах, полученных с помощью такой оценочной процедуры, как ассесмент-центр. Данная технология на сегодняшний день является самым валидным методом оценки компетенций сотрудников, ориентированным на оценку реальных качеств сотрудников, их психологических и профессиональных особенностей, соответствия требованиям должностных позиций, а также выявления потенциальных возможностей специалистов (Аксенова Е. А., 2007).

Результаты работы ассесмент-центров, в которых принимало участие 376 сотрудников различных компаний, продемонстрировали невысокий уровень по показателю эффективности мыслительной деятельности, сформированности логического компонента делового общения. Оценка происходила по следующим показателям: умение представить информацию; умение прояснить позицию собеседника; умение подбирать аргументы; умение оценить силу аргументов собеседника; умение найти сходство в позициях; умение вывести общую третью позицию.

Было показано, что средний балл по критерию "эффективность мыслительной деятельности" по всей вы-